

Afscheid van Catalonië?

Colette, Maarten

Published in:
De Juristenkrant

Publication date:
2017

Document Version:
Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Colette, M. (2017). Afscheid van Catalonië? *De Juristenkrant*, 360, 10.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

FORUM

juristenkrant@wolterskluwer.com

'Dat men de onmiddellijke aanhouding nu terugschroeft, terwijl de bestraffing vaak al mank loopt, is echt niet goed voor de rechtsstaat.'

Politierechter Peter D'Hondt over de maatregel van de minister van Justitie om de strafdrempel voor onmiddellijke aanhouding te verhogen.

DE MORGEN, 12 DECEMBER 2017

Afscheid van Catalonië?

De onafhankelijkheidsverklaring van Catalonië sloot onmiddellijk en automatisch EU-lidmaatschap uit, zo verneemt men vaak in kranten en tijdschriften. De onbekommerdheid waarmee dat wordt beweerd is tergend, vindt Maarten Colette van de VUB. De (representatieve) democratie, zo leert menig handboek constitutioneel recht van de EU, is de subdiscipline van recht en politiek die 'het mogelijke' en 'het bereikbare' over de grenzen van 'het statische' heen tilt, stelt hij, en daarom wil hij hier enkele vragen stellen over het statuut van de democratie in Europa en over het EU-lidmaatschap van Catalonië.

Maarten Colette

Een eerste vraag: stel dat je vanaf de maan een frisse blik op Europa en de Europese Unie werpt, wat zie je dan? Het antwoord: wat je ziet, is dat in Europa bepaalde 'fundamentele waarden' worden beleden, waaronder de democratie en de rechtstaat. Het zijn die waarden die de lidstaten van de EU tot ideologisch kroonjuweel van hun werkingssfeer hebben gemunt (in artikel 2 van het verdrag). Nu is het precies met de verhouding tussen die paradepaardjes kwaad gesteld. Men moet bedenken dat de overredingskracht van de rechtstaat als inclusief ordeningsprincipe moet voortkomen uit twee aspecten: dat het niet mogelijk is om het recht uitsluitend te construeren op een zo smalle basis als de wet, en dat het alle burgers (met inbegrip van minderheden) onder gelijke omstandigheden gelijk bevoordeelt. De betekenis van de rechtstaat kan om die reden niet uitsluitend gezocht worden in staatsdwang, de rule by law. Zij ligt elders: in het wervende potentieel van de rule of law, begrepen als optreden dat te verrechtvaardigen valt in het aanschijn van een liberaal-democratische samenleving en de haar toekomende rechten en vrijheden, waaronder de vergadering, de mening, en het referendum.

Een tweede vraag: kunnen nationalisme en secessie de Europese Unie redden? Die vraag is in het verleden herhaaldelijk gesteld. Het is een stille wenk die Vincent Stuer tot inzet van zijn meest recente boek 'Kleinstaten: De terugkeer van de natie en de afkeer van Europa' heeft verklaard. Het antwoord: alles in acht genomen is 'Europa' een vangnet dat ook de 'kneusjes' met een werelds en welvend wereldbeeld bedenkt. Heel anders dan vaak wordt aangenomen, en met gebruikmaking van de door euroscepticisten gewraakte rationale grond, hangen separatisten in Europa hun discours veelal op aan het lidmaatschap van de EU. Het is met Catalonië niet anders.

DERDE LAND

Dat wereldse wereldbeeld werpt echter een kwalijk probleem op. Probeert men anno nu het juridische statuut van Catalonië te achterhalen, dan stelt men vast dat de EU-verdragen zwijgen over de overlevingskansen van separatisme op haar territorium, en over het lot van een door secessie onafhankelijk geworden regio van een lidstaat. De controverse tussen voor- en tegenstanders van zelfbeschikking wordt in deze niet dwingend beslecht op basis van de aangehouden lijn in officiële verklaringen door vertegenwoordigers van de EU: '(...) een onafhankelijk geworden regio zou ten ge-

volge van haar onafhankelijkheid voor de Unie een derde land worden, en de verdragen zouden vanaf de datum van haar onafhankelijkheid niet meer van toepassing zijn op haar grondgebied.'

Die aangehouden lijn is beslist een bijzondere, want 'derde land ten overstaan van de EU' wil zeggen dat de onafhankelijke regio het lidmaatschap moet vragen. Catalonië moet zich schikken naar de blauwdruk van artikel 49 van het verdrag, dat de inhoudelijke criteria en procedurele voorwaarden omschrijft die een kandidaat-lidstaat gestand moet doen wil hij het lidmaatschap van de EU krijgen. We moeten op dit punt blijkens artikel 49 rekening houden met de Uniewaarden uit artikel 2 van het verdrag (waaronder de rechtstaat en de democratie), en met de zogeheten Kopenhagencriteria

Als wij als politiek lichaam een roof plegen op de fundamentele status van Unieburgerschap van een deel van die gemeenschap, veroordelen wij onszelf dan niet tot ressentiment en rancune?

(1993) die deze waarden met institutionele aannames omringen. Tegenstanders zullen tevergeefs ontkennen dat Catalonië aan die criteria voldoet, en dat de Catalaanse rechtstaat niet wezenlijk verschilt van de Spaanse of Italiaanse. Maar lezen we verder, dan stuiten we op de procedurele schaduwzijde van de inhoudelijke basisprincipes waaronder lidmaatschap kan worden vastgesteld: in onze eeuw van de 28 lidstaten kijken we met argusogen naar het vereiste van unanimité onder de leden van de Raad waarmee de toetreding moet worden bekrachtigd. Nu moet men geen intellectueel zwaargewicht zijn om aannemelijk te maken dat de kans dat zulks ooit gebeurt heel klein is

(wat met Spanje?), zoals ook het treurige voorbeeld van Kosovo aantoonde.

VAN UNANIMITEIT NAAR MEERDERHEID

Die onttoverende houding tegenover een met secessie bedreigde Unie heeft echter iets paradoxaals. Zij wijst erop dat overal waar alternatieve versies van het zelfbeschikkingsrecht van volkeren op officiële instanties stuiten, er onweer dreigt. De veronderstelling is dat een vriend van de (lidstaten van de) Unie een vriend van liberaal-democratische waarden kan zijn. Als de lidstaten Catalonië onder de vrienden van die waarden rekent, dan kunnen zij het lidmaatschap onder artikel 49 van het verdrag toch weigeren? Begrijp wie kan. Ik wil hier daarom twee vragen opwerpen: 1) Moeten wij als historische lotsgemeenschap niet nadenken over de sprong van unanimité naar meerderheid, en geeft dat niet ten teken van volwassenheid? 2) Als wij als politiek lichaam een roof plegen op de fundamentele status van Unieburgerschap van een deel van die gemeenschap, veroordelen wij onszelf dan niet tot ressentiment en rancune?

Een afsluitende vraag zou daarom deze kunnen zijn: van wie is de volgende uitspraak, Juncker, Rajoy of Puigdemont? 'Het is een erg nare zaak in de details te moeten treden van onderlinge partijtwisten; het is of je in een beerput duikt. Maar het is noodzakelijk te proberen de waarheid vast te stellen, voor zover dat mogelijk is. Deze onverkwikkelijke ruzie in een verre stad is belangrijker dan men op het eerste gezicht zou kunnen denken.' Het antwoord: geen van de drie. Aan het woord is George Orwell. Zijn vroege werk is een stille getuigenis van de keerpunten van politieke geschiedschrijving, en een aanklacht van de verovering van de rancune op de solidariteit. Saluut aan Catalonië (1938) is een bezinning op een continent dat ernstig was verdeeld, en geeft een stem aan zij die zich niet of onvoldoende vertegenwoordigd achtten. Is dat niet precies de situatie waar we anno nu bij aanbeland zijn?

Maarten Colette is assistent aan de Vrije Universiteit Brussel en directeur van De Debatten/VUB.

COLUMN
Frank Judo

Waar de citroenen bloeien

Soms worden mijn reisgenoten er wanhopig van, maar het is sterker dan mezelf. Niet de tien bezienswaardigheden die je niet mag missen, niet het exquise restaurantje, niet het stedelijk museum en niet de kerstmarkt, maar wel de lokale boekhandel wil ik voor geen geld ter wereld overslaan. Al ben ik maar een halve dag over de grens, ik moet en zal in de boekhandel geweest zijn. De musea en monumenten spaar ik graag op voor een grondiger bezoek, enkel de boekhandel duldt geen uitstel.

Negen keer op tien blijkt dat ook een goede keuze te zijn. Ook in deze onlinetijden ontdek je in een beetje boekhandel dingen waarvan je zelfs met een geoefende arends blik het bestaan niet kon vermoeden. Dat geldt ook in Nederland, waar het boekhandelslandschap toch iets meer afwisseling garandeert dan hier te lande, maar het geldt nog meer in anderszins buitenland. Pas dan besef je hoe weinig interculturaliteit we ons hebben eigen gemaakt, en hoe onze informatie voor meer dan drie kwart van onder de kerktoeren komt, en voor het andere kwart uit een select aantal bronnen met globale relevantie. Volgen wat in onze buurlanden of medelidstaten van de Europese Unie verschijnt, vraagt niet enkel inspanning, maar wordt daarenboven bemoeilijkt door de ondoorzichtige wetten van de informatiemarkt. Over het leven van geest en letteren bui-

ten Europa hebben we het dan zelfs niet, uit eerlijke schaamte.

Soms vraag ik me zelfs af of landen als Spanje, Portugal, Italië, Polen, Hongarije en Roemenië - om me tot die landen te beperken - nog binnen Europa liggen. Wat weten we van het al dan niet juridische denken daar? Ook dan belet onkunde ons echter niet duidelijk afgelijnde standpunten in te nemen. Of misschien helpt ze ons daarbij zelfs?

Als ik er toch één land moet uitnemen, is dat Italië. Ons land loopt vol met italofoelen. We reizen naar Toscane en Umbrië, eten elke variëteit pasta met de bijpassende olijfolie, halen er onze bromfiets of auto, maar slagen er niet in het land serieus te nemen. Dat zegt meer over ons dan over het land.

Een bezoek aan de boekhandel in Genève maakte me daar weer eens pijnlijk van bewust. Hoorde u ooit van Natalino Irti? Als het u kan troosten, ik evenmin tot voor een goede maand. Toch is de man een even boeiende als uitdagende stem in het denken over recht in Italië, onder meer door zijn spitse juridische essays - een genre dat ernstige naties als de onze niet beoefenen, helaas. Zijn bedenkingen over het 'juridische nihilisme' werden onlangs naar het Frans vertaald, en behoren tot het meest nuchtere dat de jongste decennia werd geschreven over rechtseenheid in een multipolaire samenleving. Maar wie van ons hoorde ooit

over dat debat, dat in Italië al sinds de jaren zeventig van vorige eeuw woedt?

Vele jaren geleden, op het einde van diezelfde twintigste eeuw, had ik een vergelijkbare ervaring. Italië was toen in de ban van het debat over het federalisme. In de betere boekhandel van Firenze vond je zonder moeite twee nieuwe en degelijke tijdschriften over recht en theorie van federale staten. Van het federale Italië is niet veel in huis gekomen, en de tijdschriften zijn inmiddels verdwenen. Maar kan iemand me attent maken op ruim verspreide en goed geschreven tijdschriften over federalisme in België? U zal me antwoorden dat die er niet zijn, maar dat artikel 1 van de Grondwet wel bevestigt dat België een federale staat is. Inderdaad, we zijn en blijven het land van de premier die van 'J'agis et puis je réfléchis' zijn handelsmerk maakte, alsof het ene het andere zou uitsluiten.

Als juristen, en niet alleen juristen, met een soms verbijsterende ernst verklaren hoe belangrijk het is de nationale grenzen te overstijgen, zouden ze er goed aan doen dat ook in hun denken te doen. Idealiter laten ze daarbij ook ruimte voor het onverwachte. Ook als het uit Italië komt.

Frank Judo is advocaat.